

ปัญหา สุนทรียศาสตร์ ในศิลปศึกษา

กมล คงทอง

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ทรงวาดภาพ เนื่องในโอกาสเสด็จเป็นประธานในพิธี
เปิดนิทรรศการศิลปะเด็ก ณ โรงแรมอราชา กรุงเทพฯ

ที่มา

สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics)

เป็นวิชาแขนงหนึ่งของปรัชญา สาขา
คุณวิทยา (Axiology) ซึ่งเป็นทฤษฎี
ว่าด้วยคุณค่าหรืออุดมคติที่เกี่ยวข้องกับ
ความงาม

สุนทรียศาสตร์มาจากศัพท์ว่า
สุนทรีย์ + ศาสตร์ สุนทรีย์ แปลว่า ดี
งาม หรือปรัชญาเกี่ยวกับสิ่งที่มีความ
งามทั้งหลาย ในพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน กล่าวไว้ว่า สุนทรีย์ ๑. เกี่ยว
เนื่องกับสิ่งสวยงาม สุนทรีย์ภาพ, สุนทรีย์
ลักษณะ ๒. รูปร่าง ลักษณะอันประกอบ
ด้วยความงาม สุนทรียศาสตร์ วิชา
ที่ว่าด้วยความสวยงาม

“สุนทรียภาพ หมายถึง ความรู้สึกธรรมดาของคนซึ่งรู้จักคุณค่า
ค่าของวัตถุที่งาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเสียงและถ้อยคำไพเราะ”

“สุนทรียศาสตร์ คือ วิชาที่เกี่ยวกับการรับรู้หรือศาสตร์แห่งการ
รับรู้ของมนุษย์”

“เนื่องจากสุนทรียศาสตร์ มีเนื้อหาวิชายุ่งยากสลับซับซ้อน
มีลักษณะเป็นนามธรรม ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับความงาม ทั้งยัง
ไม่สามารถสรุปเป็นข้อยุติให้แน่นอนได้ด้วย”

อริยธรรม
อริยธรรม
อริยธรรม

ความเชื่อทางสุนทรียศาสตร์

โสเฟิสต์ (Sophists) เชื่อว่า ธรรมชาติแท้ ๆ ไม่สำคัญเท่ากับผลที่มีต่อมนุษย์ ความจริงทุกอย่างมีส่วนสัมพันธ์ในกันและกันเอง ความงามจึงอยู่ที่สายตาคนมอง ถ้าความจริงกับความงามมีส่วนสัมพันธ์กัน จริยธรรมกับยุติธรรม ก็ย่อมจะมีส่วนสัมพันธ์กันด้วย

โสเครตีส (Socrates) เชื่อว่า ความจริง (สัจจะ) ความงามและความยุติธรรมเป็นอมตะ เป็นอิสระจากมนุษย์ ถ้าสิ่งไหนสวยงามนั้นก็สวย ถึงแม้มนุษย์มองไม่เห็นความงามของมันก็ตาม

เพลโต (Plato) เชื่อว่า ศิลปะเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ เอื้ออำนวยสูงสุดสำหรับศีลธรรมและปรัชญา งานศิลปะที่ดีมีคุณค่าต้องส่งเสริมยกค่าระดับจิตใจของมนุษย์ให้สูงขึ้น

อริสโตเติล (Aristotle) เชื่อว่า ศิลปะคือความจริงตลอดไปไม่มีวันจบสิ้น หรือจะตัดสินว่าถูกหรือผิด

ทรรคนะต่าง ๆ เกี่ยวกับศิลปะและความงามของนักปรัชญากรีกที่ผ่านมาจะสังเกตได้ว่า การใช้คำว่าสุนทรียศาสตร์ ยังไม่จริงจังกเท่าใดนัก

อเล็กซานเดอร์ ไบเมการ์เด็น (Alexander Baumgarten) นักปรัชญาชาวเยอรมันให้นิยามของสุนทรียศาสตร์ไว้ว่า ความรู้ที่ว่าด้วยความงามในธรรมศาสตร์ และศิลปะที่ว่าด้วยคุณลักษณะเงื่อนไขและความเป็นไปตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของมัน

David Hume เชื่อว่า ธรรมเนียมที่มีความแตกต่างกันในระหว่างบุคคลนั้น ก่อให้เกิดการขัดแย้งโต้แย้งกัน จึงจำเป็นที่จะต้องกำหนดมาตรฐานของรสนิยมขึ้น เพื่อตัดสินเกี่ยวกับอารมณ์ ความชื่นชมพึงพอใจ ความงามในทรรคนะของ Hume ความงามไม่ได้เป็นคุณสมบัติที่อยู่ในตัววัตถุ แต่ความงามจะถือกำเนิดขึ้นเฉพาะในจิตใจ

Hutcheson เชื่อว่าความงามเป็นอะไรก็ได้ที่เป็นสิ่งใหม่ ยิ่งใหญ่สวยงาม สิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดความพึงพอใจทางสุนทรียธาตุได้ทั้งนั้น

เยอร์ช วิลเฮล์ม ไฮเดริค เฮเกิล (Georg Wilhelm Friedrich Hegel) ได้สร้างการยอมรับคำสุนทรียศาสตร์มากขึ้นในหมู่นักปรัชญา เมื่อเขาใช้คำว่า Aesthetics เพื่ออธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับความงาม

Baumgarten ให้ความหมายของสุนทรียศาสตร์ว่า ความรู้ที่ว่าด้วยความงามในธรรมชาติและศิลปะที่ว่า

“ ศิลปะ คือ ความจริงตลอดไปไม่มีวันจบสิ้น ”

ด้วยเงื่อนไขและความเป็นไปตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของมัน

ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้ให้ความหมายของสุนทรียภาพไว้ในหนังสือศิลปะสังเคราะห์ ซึ่งแปลโดยพระอนุমানราชชน สุนทรียภาพ หมายถึง ความรู้สึกธรรมชาติของคนซึ่งรู้จักคุณค่าของวัตถุที่งาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเสียงและถ้อยคำไพเราะ

รองศาสตราจารย์อารี สุทธิพันธ์ มีแนวความคิดเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ หมายถึง

๑. วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการรับรู้ของมนุษย์ ซึ่งทำให้มนุษย์เกิดความเบิกบานยินดี อิ่มเอิบใจ โดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นคุณค่า

๒. วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้นทุกแขนง เพื่อนำข้อมูลมาจัดลำดับเสนอแนะให้ผู้อื่นเห็นคุณค่าซาบซึ้งในสิ่งที่แอบแฝงซ่อนเร้น เพื่อสร้างความนิยมชื่นชมร่วมกันตามลักษณะรูปแบบของผลงานนั้น ๆ

ตามความหมายทั้งสองประการนี้อาจสรุปได้ว่า สุนทรียศาสตร์คือวิชาที่เกี่ยวกับการรับรู้หรือศาสตร์แห่งการรับรู้ของมนุษย์

ความเข้าใจร่วมกัน

ก่อนที่จะเข้าถึงปัญหาสุนทรียศาสตร์ในศิลปศึกษา ขอทำความเข้าใจ

ร่วมกันว่า ศิลปศึกษาเป็นคำที่ใช้เรียกกระบวนการจัดการเรียนการสอนทางศิลปะให้แก่นักเรียนดังนี้

ระดับประถมศึกษา จัดอยู่ในกลุ่มเสริมสร้างลักษณะนิสัยเกี่ยวกับการแสดงความสามารถและความคิดเห็นในทางสร้างสรรค์ เป็นวิชาที่ส่งเสริมความเจริญงอกงามทางด้านจิตใจ, ร่างกาย, สังคม, อารมณ์, ความคิดสร้างสรรค์

“ความจริง (สัจจะ) ความงามและความยุติธรรมเป็นอมตะ เป็นอิสระจากมนุษย์ ถ้าสิ่งไหนสวยงามนั้นก็สวย ถึงแม้มนุษย์มองไม่เห็น ความงามของมันก็ตาม”

ระดับมัธยมศึกษา เป็นวิชาที่จัดอยู่ในกลุ่มพัฒนาบุคลิกภาพ ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ในรูปแบบของศิลปะ มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา ทั้งยังส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในคุณค่าของสุนทรียภาพ เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ

ระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาเฉพาะ เพื่อเป็นครูศิลปะ หรือประกอบอาชีพตามความสนใจ

ปัญหา

เมื่อเข้าใจถึงความหมายของคำว่า ศิลปศึกษาตรงกันแล้ว เพื่อให้มองเห็นถึงปัญหาสุนทรียศาสตร์ในศิลปศึกษาง่ายขึ้น ขอแยกประเด็นปัญหาออกเป็นหัวข้อดังนี้

๑. ปัญหาในระดับอุดมศึกษา
๒. ปัญหาในระดับมัธยมศึกษา
๓. ปัญหาในระดับประถมศึกษา

๑. ระดับอุดมศึกษา นับได้ว่าเป็นระดับที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการศึกษาเฉพาะด้าน สำหรับผู้ที่จะเป็นครูศิลปะ ปัญหาที่นำมามองในระดับนี้คือ

ปัญหาจากผู้เรียน เนื่องจากสุนทรียศาสตร์ มีเนื้อหาวิชาที่ยุกยากสลับซับซ้อน มีลักษณะเป็นนามธรรม ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับความงาม ทั้งยังไม่สามารถสรุปเป็นข้อยุติธรรมให้แก่นอนได้ด้วย และโดยธรรมชาติของวิชาแล้วมีลักษณะเกี่ยวข้องกับความคิดเห็นส่วนตัว ซึ่งมีผลความชอบและไม่ชอบ ทำให้ผู้เรียนจำเป็นจะต้องกล้า

แสดงความคิดเห็นส่วนตัว ขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นประกอบ จะต้องเป็นผู้มีใจกว้าง มีเหตุผลพอที่จะโต้แย้งในประเด็นเล็ก ๆ ได้ เป็นเช่นนี้ทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายหมดความอดทน

ปัญหาจากผู้สอน ที่พบเป็นประจำส่วนมากไม่นิยมสอน แต่จะใช้วิธีสั่ง เช่น เมื่อถึงเวลาเรียนก็จะสั่งงานจำนวนขึ้นต่อภาคเรียน เมื่อถึงกำหนดส่งก็นำผลงานมาตัดสินว่าขึ้นไหนดีกว่า ของใครดีกว่าเพื่อวัดผลการเรียน ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญผลของการผลิต

(Product) มากกว่ากระบวนการผลิต (Process) ซึ่งในส่วนของการผลิต การผลิต ผู้สอนน่าจะหาวิธีสอดแทรกประสบการณ์ต่าง ๆ ทางสุนทรียศาสตร์ เพื่อให้เกิดแนวทางในการสร้างสรรค์งานศิลปะต่อไป

จากปัญหาทั้งสองประเด็นนี้ จะส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาและประถมศึกษาต่อไป เนื่องจากผู้เรียนศิลปศึกษายังไม่มีความเข้าใจสุนทรียศาสตร์เพียงพอ เมื่อไปเป็นผู้สอนก็ไม่มีแนวทางในการถ่ายทอดสู่ผู้เรียน

๒. ระดับมัธยมศึกษา ปัญหาในระดับนี้ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าระดับอุดมศึกษา เพราะเป็นการเตรียมตัวของผู้เรียนเพื่อให้รู้จักเลือกเรียนในสิ่งที่ตนเองสนใจและถนัด ปัญหาที่นำมามองในระดับนี้คือ

ปัญหาจากหลักสูตร เนื่องจากไม่มีวิชาสุนทรียศาสตร์เฉพาะ ซึ่งจะต้องสอดแทรกเรื่องราวประสบการณ์ทางสุน-

ทฤษฎีศาสตร์ในวิชาทัศนศิลป์ศึกษาตาม แต่โอกาสจะเหมาะสม และโครงสร้าง หลักสูตร พุทธศักราช ๒๕๒๑ ในเนื้อหาทางศิลปศึกษาไม่ต่อเนื่อง เพราะมี บังคับเฉพาะในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๒ แต่ไม่มีผลบังคับในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ทำให้ผู้เรียนขาดการปลูกฝังทาง สุนทฤษฎีศาสตร์ และบรรลุจุดประสงค์ ของหลักสูตรที่ตั้งเอาไว้

ปัญหาจากผู้สอน โดยทั่วไป ผู้สอนศิลปะในระดับนี้ เป็นผู้ที่ศึกษา มาเฉพาะด้าน มีความรู้ความสามารถ สามารถเลือกวิธีการที่เหมาะสมสำหรับการ จัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน แต่สิ่ง ที่ทุกคนควรจะถามตัวเองคือ ผู้สอนได้ จัดประสบการณ์ด้านสุนทฤษฎีศาสตร์ให้ แก่ผู้เรียนมากน้อยเพียงใด

ปัญหาจากผู้บริหาร คุณภาพ และคุณลักษณะของผู้สอนศิลปศึกษา ทำให้ผู้บริหารเกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อผู้สอน ศิลปศึกษา ผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญวิชา ศิลปศึกษา เมื่อมีโครงการทัศนศึกษา หรือการเรียนการสอนนอกสถานที่ก็จะ

นักเรียนโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์กับผลงาน

ไม่สนับสนุน ซึ่งเป็นการปิดโอกาสที่จะ ให้ผู้เรียนได้เข้าใจความงามในธรรมชาติ หรือผลงานต้นแบบ ซึ่งจะเกิดประ- โยชน์โดยตรงต่อการเรียนการสอนศิลปะ- ศึกษา

๓. ระดับประถมศึกษา การ เรียนการสอนในระดับนี้นับได้ว่ามีความ สำคัญต่อเด็กมาก เพราะวัยเด็กเป็นวัยที่

แสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์อย่าง ตรงไปตรงมา ปัญหาที่น่ามองคือ

ปัญหาจากผู้สอน โรงเรียนประถม ศึกษา นับได้ว่ามีปัญหาผู้สอนศิลปะ สูงมาก เนื่องจากไม่มีครูศิลปะโดย ตรง ซึ่งวิธีการแก้ปัญหาก็จะใช้ใครก็ได้ ที่พอมีเวลาว่างทำการสอนแทน บาง ครั้งก็เต็มใจรับภาระ บางครั้งไม่เต็มใจก็ รับภาระ เนื่องจากเกรงใจผู้บริหาร เมื่อ เป็นเช่นนี้ผู้สอนก็ไม่พยายามเข้าใจถึง ธรรมชาติของศิลปศึกษา ก็จะส่งผลต่อ การจัดประสบการณ์ทางสุนทฤษฎีศาสตร์ ให้แก่ผู้เรียน ทำให้การเรียนการสอนศิลปะ ศึกษาในระดับนี้ไม่ประสบผลสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

สรุปปัญหาสุนทฤษฎีศาสตร์ใน ศิลปศึกษาทุกระดับ ผู้สอนควรหาวิธี การถ่ายทอดเรื่องความงาม ซึ่งแนวทาง ให้ผู้เรียนเห็นถึงความงาม มีการนำ ผู้เรียน ไปสัมผัสสัมผัสความงามของธรรมชาติ เช่น ดูพระอาทิตย์ตก ขึ้นชมความ สดชื่นของป่าไม้ น้ำตก ภูเขา ฯลฯ แล้วพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

นิทรรศการศิลปะเด็ก หัวข้อ "กรุงเทพในฝัน" ณ โรงแรมธารา กรุงเทพฯ

เป็นการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ นอกจากนี้ ควรนำผู้เรียนไปศึกษาผลงานต้นแบบจากพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ผู้เรียนควรศึกษาด้วยความตั้งใจ มีความอดทน พยายามหาเหตุผลในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความงามและผู้บริหารควรให้การสนับสนุนการเรียน การสอนศิลปะด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่หวังผลตอบแทนจากรางวัลใดๆ เช่น สนับสนุนให้นักเรียนให้ส่งผลงานเข้าประกวด เพื่อต้องการรางวัลและชื่อเสียงโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้สอนนำผู้เรียนไปศึกษาในรูปแบบต่างๆ เพื่อประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์ทางศิลปะศึกษาต่อไป ●

รองคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ เป็นประธานในพิธีเปิดนิทรรศการศิลปะ “แลศิลป์” มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บรรณานุกรม

เอกชัย สุนทรพงษ์, ความงามสุนทรียศาสตร์สำหรับผู้เฝ้ารู้ สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ ๒๕๒๙.

บุญย์ นิลเกษ, สุนทรียศาสตร์เบื้องต้น โครงการตำราคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕๒๓.

วุฒิ วัฒนสิน, ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูศิลปะศึกษาเกี่ยวกับรายวิชาทัศนศิลป์ศึกษา ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา ๓ วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๓๐.

วิรุณ ตั้งเจริญ, ทัศนศิลป์ศึกษาไทย หนังสือชุดทัศนศิลป์ ๔ สำนักพิมพ์ต้นอ้อ ๒๕๓๒.

สุเชาว์ พลอยชุม, ปัญหาสุนทรียศาสตร์ โครงการตำรา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมาน สรรพศรี, สุนทรียศาสตร์พื้นฐาน ศิลป์ ๓ ภาควิชาศิลปะศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๓๑.

อารี สุทธิพันธ์, ประสบการณ์สุนทรีย์ หนังสือชุดทัศนศิลป์ ๗ สำนักพิมพ์ต้นอ้อ ๒๕๓๓.